

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav germánských studií

Štěpán Zbytovský, Ph.D.
Ústav germánských studií
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova v Praze
Náměstí Jana Palacha 2
11638 Praha 1

V Praze, 23.8.2012

Posudek k bakalářské práci

Petra GAVENDOVÁ. Pohádky bratří Grimmů a jejich recepce v české literatuře 19. století. Praha: FF UK, 2012, 53 s.

Zkoumání pohádek, jež vešly do lidového podání, i pohádek umělých patří k oblíbeným objektům zájmu literární historie v německy mluvících zemích stejně jako v českém kontextu. Množství sekundární literatury předkládá různé definice žánru či subžánrů, rozmanité teorie o vzniku a tradování pohádek, jejich „místu v životě“ společnosti („Sitz im Leben“), vztahu k mýtům, velkým epickým útvarům apod. Méně frekventované jsou komparace překračující rámce národních jazyků a kultur. Právě takovou komparaci, soustředěnou na pohádky bratří Grimmů a pohádky Erbenovy, si předsevzala autorka předkládané bakalářské práce.

Osnova práce je rozvržena jednoduše a zároveň rozumně: nejprve se zaměřuje na teorii pohádky, poté na zvolené tvůrce a nakonec na srovnávací rozbor realizace dvou pohádkových látek u Grimmů a u Erbeny.

Hned v úvodu lze pozorovat, že kompozice textu na některých místech není ideální: od konstatování, že pohádka evokuje dětství, což nepochybně s žánrem nějak souvisí, se autorka v několika řádkách dostává k tvrzení, že děti, jimž je

Ústav germánských studií

předčítána, „usínají mnohem vyrovnaněji díky klidnému hlasu rodičů“ (s. 7). Což s tématem nepochybně příliš nesouvisí; uvádím to jako ilustraci toho, že práce místy vykazuje jistou bezradnost ve vztahu k argumentační a tematické kompozici – jakkoli byl v poslední fázi zpracování text v tomto směru výrazně vylepšen. Společně s typografickými i stylovými nedostatky to ilustruje třeba následující pasáž:

„Důležitým počinem v evropském pohádkářství je vydání sbírky lidových pohádek *Kinder- und Hausmärchen*, kterou vydali Grimmové v Německu v roce 1812-1815 a definitivní verze vyšla roku 1850. Uplynulo tedy již 200 let od prvního vydání těchto stále oblíbených pohádek. V roce 2011 jsme si rovněž připomněli 200. výročí od narození Karla Jaromíra Erbena. Látky získávali Grimmové přímo od vypravěčů, nebo prostřednictvím spolupracovníků, kteří folklorní materiál pomáhali sbírat a zapisovali podle metody jejich autentická podání.

Na jejich dílo navázala spousta sběratelů lidové tradice. „Z materiálu, který shromáždili, sestavil Paul Zauner antologii (1912-1923), jež vystihuje vývoj narativního slovesného umění v Německu do konce 19. století.“

Nejen Grimmové ovlivňovali, i oni se nechali inspirovat literárním zpracováním irských pohádek od významného amerického sběratele irského původu Jeremiaha Curtina, jehož některé látky zpracovali a vydali pod názvem *Irské pohádky o skřítcích*.

Clemens Brentano nepřivítal vydání Grimmovských pohádek s nadšením. [...]“ (s. 14)

První kapitola („Pohádka“, s. 9-20) shromažďuje množství informací k několika pojetím, základním rysům, teoriím původu a dějinám žánru. Přitom však autorka (s výjimkou dvou odkazů na internetový zdroj) zcela pomíjí německou sekundární literaturu k tématu a čerpá pouze z českých zdrojů (zejm. Stromšík, Šmahelová, Červenka). Je to pochopitelné ve vztahu k dodnes neukončené *Enzyklopädie des Märchens* (de Gruyter, od r. 1977), jež v Čechách ani na webu není dostupná. Nenabízejí však tituly jako Stefan Neuhaus: *Märchen* (2005) či klasičtější Max Lüthi: *Märchen* (2004, 10. dopl. vyd.) a další, případně referenční příručky jako *Reallexikon der Literaturwissenschaft*, další podněty, popř. kritické nové pohledy na dosavadní koncepty? Týká se to například pohledu na vztah klasické pohádky a adaptace, který dnes nepočítá s jednoduchou sousledností „původní ústně tradovaný

Ústav germánských studií

tvář -> „literární adaptace“. Je variantnost pohádkových látek opravdu dána jen různým pojetím jejich adaptátorů jako byli právě Grimmové, Erben či Němcová? (s. 18) Poté, co bylo několikrát tematizováno výchovné působení pohádek na děti a jejich role v psychickém zrání dítěte (tedy teze, jež byly převzaty z „odborné literatury“ – Šmahelové – a nebudu je diskutovat, neboť je nepovažuji za vlastní zájem práce), se poněkud nesrozumitelně konstatuje, že „Pohádky jsou pro děti důležité i z hlediska psychického. [...]“ (s. 18).

Druhá kapitola (s. 21-29) se zaměřuje na tvůrce a jejich přístup k pohádkám. Tvrzení, že od Brentana a von Arnima přišel „podnět pro sběr lidových pohádek“ (s. 23) není přesné. Jejich záměrem bylo vytvořit sbírku pohádek jako pendant sbírky písní; Brentano od Grimmů získal konvolut již shromážděných materiálů, který ovšem nepublikoval ani nevrátil. To patrně přispělo k rozhodnutí Grimmů vydat pohádky vlastní iniciativou. Podobné nepřesnosti se objevují na více místech – např. velké vydání z roku 1857 není vydáním kritickým, ale vydáním posledním autorizovaným („Ausgabe letzter Hand“). Otázkou k diskusi je, jak harmonizovat tvrzení, že Grimmové se „snažili dbát na věrnost a pravdivost svých záznamů“ (s. 23), že „prováděli menší úpravy i motivické korektury a spojovali námětově spřízněné varianty v nový celek“ (s. 24), že stejně jako posléze Erben „se snažil[i] v pohádkách rekonstruovat mytologický základ“ (s. 29) a že se shodovali v „rekonstrukci pohádkových látek do podoby tzv. optimálního variantu“ (s. 48)? Všechny tyto výroky jsou vlastně správné, bylo by však zajímavé okomentovat napětí, jež mezi nimi panuje.

Srovnávací kapitola („Charakteristika zvolených pohádkových příběhů“, s. 29-47) se věnuje srovnávacímu pozorování Erbenovy pohádky „Pták Ohnivák a liška

Ústav germánských studií

Ryška“ a pohádky vydané Grimmy pod titulem „Zlatý pták“, v druhé části pak „Bílého hada“ bratří Grimmů a Erbenovy „Zlatovlásky“. Zde autorka věnuje pozornost jednotlivým klíčovým motivům, obsírně je cituje a srovnává s paralelními místy v druhé verzi. Celkově věnují tyto pasáže znatelně více prostoru citaci a parafrázi textů než srovnání strukturních rysů nebo interpretaci jednotlivých určených motivů či témat. To bohužel čtenáře, který je veden právě zájmem o hlubší komparaci, poněkud unavuje. Její výsledky jsou stručně shrnuty v kapitole 3.2 (s. 46n): autorka konstatuje shodu v základní kostře příběhů a odlišnosti ve vypravěčském stylu a detailech. (Zde by bylo vhodné poukázat na to, že se vzájemně liší také jednotlivá autorizovaná vydání grimmovských pohádek.) K rozdílům tak je řazen Erbenův sklon k úsečnějšímu vyjadřování, přímější charakteristika postav (včetně jmen) a prostředí, jeho důmyslnější práce s prostředky jako retardace, popř. opakování určitých motivů.

V závěru jsou citována různá stanoviska k Erbenově činnosti (Vodička a Šmahelová, s. 48), tyto spíše patří do kapitoly 2.2; závěr by bylo lépe ponechat v „režii“ komentáře autorky samotné. Zde nevím, co se myslí druhým „vývojovým vlivem v působení na Erbenovu práci“, jímž je dle autorky „seznámení pohádky s prostředím jejího vzniku“ (s. 49)? Jestliže pak autorka dochází ke zjištění, že co do drastičnosti obě verze jsou srovnatelné, je to možné chápat jako polemiku s následně citovaným – leč nekomentovaným - Stromšíkovým výrokem, že „Grimmovy pohádky [jsou] syrovější“, což vyplývá z „biedermeierovského vkusu“ doby, v níž působili Erben nebo Němcová? Pokud ano a pokud by taková polemika byla pojmenována a rozvedena a důkladně zdůvodněna, byla by tato práce nesporně

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Ústav germánských studií

příspěvkem k současné odborné diskusi. Je třeba připustit, že tohoto cíle práce nedosahuje.

Přes uvedené výtky text Petry Gavendové dle mého názoru splňuje základní nároky kladené na tento typ kvalifikačních prací. Oceňuji také nesporné zaujetí autorky pro zvolené téma. Proto ji doporučuji k obhajobě a k diskusi dávám návrh na klasifikaci **velmi dobře**.

Mgr. Štěpán Zbytovský, Ph.D.